

Státní okresní archiv Domažlice se sídlem v Horšovském Týně

**Sbor národní bezpečnosti – stanice Grafenried
(1921) 1945–1948**

Inventář

EL NAD č.: 1533
AP č.: 493

Mgr. Radka Kinkorová

Horšovský Týn 2019

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archiválií.....	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu.....	4
III. Archivní charakteristika archivního fondu.....	5
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	5
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky.....	6
Seznam použitých pramenů a literatury.....	7

Příloha

Seznam použitých zkratk	8
-------------------------------	---

Inventární seznam	9
--------------------------------	---

I. Vývoj původce archiválií

Původce archiválií:

Četnická stanice Grafenried, existence 1. září 1889–3. října 1938, a Sbor národní bezpečnosti - stanice Grafenried, nejnižší článek organizace SNB, existence 26. května 1945–1. prosince 1948. Stanice SNB Grafenried sídlila pravděpodobně v domě čp. 32.

Četnická stanice Grafenried byla zřízena v roce 1889. Do jejího služebního obvodu náležela obec Grafenried s osadami Úpor, Pila a Haselberg, obec Mýtnice s osadami Novosedly, Novosedelské Hutě a Herštýnské Chalupy, obec Závist s osadou Franzbrunnhütte a obec Švarcava s osadami Paadorf, Horní Hutě a Dolní Hutě.¹ Uvedené lokality dosud patřily do obvodu četnické stanice v Poběžovicích. Počet obyvatel v nově ustaveném obvodu činil 1250. Na stanici sloužil nejprve jeden četník, později byla stanice posílena. Zpočátku zde jednou v měsíci prováděl kontrolu velitel četnické stanice v Poběžovicích. Částečně se obvod četnické stanice v Grafenriedu zmenšil po zřízení četnické stanice v Rybníku k 1. říjnu 1918. Té byla z obvodu četnické stanice v Grafenriedu přidělena obec Švarcava a obec Závist s příslušnými osadami. Herštýnské Chalupy byly v roce 1922 přiděleny pivoňské četnické stanici. Před obsazováním českého pohraničního území německou armádou v důsledku závěrů mnichovské konference opustili českoslovenští četníci grafenriedskou stanici dne 2. října 1938.

Již před koncem války doporučil ministr vnitra Košické vlády ve svém návrhu ze 17. dubna 1945 zrušení četnictva. K tomu došlo v souvislosti s výnosem ministerstva vnitra z 30. června 1945,² jenž ustanovil vznik Sboru národní bezpečnosti (SNB) jako jednotného vojensky organizovaného strážného sboru, který měl plnit v pozměněné formě úkoly a funkce dříve zastávané četnictvem. Až do vydání zákona č. 149/1947 Sb., o národní bezpečnosti, sbor pro výkon své služby prozatím používal předpisů platných před 30. zářím 1938, pokud neodporovaly výnosu ministra vnitra a programovým zásadám vlády. Nový zákon rušil platnost zákona č. 229/1920 Sb., o četnictvu. Do Sboru národní bezpečnosti byli po prověření zařazeni příslušníci dosavadních bezpečnostních uniformovaných sborů, tj. četnictva, státní policie a obecní výkonné policie, a vybraní příslušníci partyzánských a revolučních jednotek, osoby navrátilí se z koncentračních a internačních táborů apod. SNB převzal strukturu četnictva a rovněž plynule pokračoval v dosavadní činnosti, jež spočívala v udržování veřejné bezpečnosti. SNB byl vytvořen jako výkonný orgán správy národní bezpečnosti, kterou zajišťovaly okresní a zemské národní výbory.

Při obnovování činnosti bezpečnostních sborů po skončení druhé světové války byla znovuzřízena rovněž stanice v Grafenriedu, a to 26. května 1945. Její první poválečné mužstvo tvořili: Matěj Pašek, Jan Lískovec, Miroslav Plesar, Josef Jindra a František Gajda. Budova, v níž se kdysi četnická stanice nacházela, byla po válce obydlena a po příchodu četníků pro ně tedy musela být její část uvolněna. Původní vybavení sice chybělo, avšak i tak četníci museli začít s výkonem pravidelné služby. Kromě zajišťování běžné pořádkové služby řešili úkoly vyplývající z poválečné situace, např. odebírali radiopřijímače obyvatelstvu německé národnosti, prováděli soupis dobytka, aby se zabránilo jeho vyvážení za státní hranice, konali domovní prohlídky u nedůvěryhodných osob a zatýkali jednotlivce podezřelé z chystaných útěků za hranice.

Až do léta 1946 stanice Grafenried plnila také zvláštní úkoly jakožto stanice pohraniční, poté tyto úkoly převzaly útvary Národní bezpečnosti (NB).³

¹ V Grafenriedu se četnická stanice nacházela do 31. 1. 1905 v čp. 26 a 4, do 31. 1. 1916 v Úporu čp. 18, od 1. 2. 1916 do 31. 12. 1929 v Grafenriedu čp. 4, později čp. 32.

² Směrnice MV č. 3700-26/6-45-V/4 z 30. června 1945 o organizaci Sboru národní bezpečnosti.

³ Státní okresní archiv Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, fond Okresní národní výbor Horšovský Týn,

Nové úkoly čekaly stanici v oblasti vyšetřování členů nacistických organizací a šetření činnosti těchto osob v době nesvobody, dále dohlížela na průběh odsunu Němců, který zde proběhl v červnu až září 1946. Některé osady a samoty příslušné do obvodu zdejší stanice SNB poté zůstaly zcela liduprázdné. Do Grafenriedu a jeho okolí přijížděly v letních měsících dobrovolné pracovní brigády, aby pomohly při sklizni obilí, později sem byl za stejným účelem nasazen vojenský oddíl. Přes snahu osídlit toto území (např. 1947 příjezd volyňských Čechů) se Grafenried a okolní lokality vyčistily a stanice SNB Grafenried byla k 1. prosinci 1948 zrušena. Obvod stanice SNB Grafenried tvořily obce Grafenried a Mýtnice.

Charakter činnosti SNB určoval zákon z 11. června 1947 č. 149/1947 Sb., o národní bezpečnosti, doplněný vládním nařízením z 19. prosince 1947 č. 229/1947 Sb., jímž se vymezují úkoly národní bezpečnosti. Nadále zůstalo základním posláním sboru chránit veřejnou bezpečnost, bdít nad veřejným pořádkem a veřejnou mravností. Národní bezpečnost měla především chránit ústavní zřízení, převzala rovněž záležitosti, pro něž byly dříve zřízeny státní policejní úřady, ale také střežení státních hranic, které bylo vyhrazeno strážci obrany státu. Do oboru činnosti národní bezpečnosti spadaly i policejní věci požární, záležitosti silniční, železniční a letecké dopravy, evidence obyvatelstva, zejména hlášení pobytu, cestovní pasy, boj proti zločinnosti a sociální nepřizpůsobivosti, ochrana úrody, policejní uzavírací hodiny, ztráty a nálezy aj. Vládnímu nařízení č. 229/1947 Sb. předcházelo téhož dne vydané vládní nařízení č. 228/1947 Sb., o přísaze členů Sboru národní bezpečnosti.

Po faktickém ustavení SNB fungovalo v každém okrese okresní velitelství SNB a několik jemu podřízených velitelství stanic. Okresní velitelství SNB byla podřízena oblastnímu velitelství SNB, jež vzniklo na místě dosavadního velitelství četnického oddělení (říjen 1945). Další instance představovala zemská velitelství SNB a ministerstvo vnitra. Správními úřady národní bezpečnosti se staly opět národní výbory (kromě místních). SNB podléhal vojenským trestním zákonům a soudům a platil pro něj vojenský řád, disciplinární předpisy však pro něj stanovovalo ministerstvo vnitra. Stanice SNB v Grafenriedu byla (spolu se stanicemi Bělá nad Radbuzou, Blížejov, Čečovice, Eisendorf, Horšovský Týn, Hostouň, Meclov, Osvračín, Pivoň, Poběžovice, Rybník, Semněvice a Staňkov) začleněna do obvodu Okresního velitelství SNB v Horšovském Týně a Oblastního velitelství SNB v Plzni.

Sbor národní bezpečnosti tvořily až do roku 1990 dvě složky, Veřejná bezpečnost a Státní bezpečnost. Státní bezpečnost zanikla rozkazem ministra vnitra Richarda Sachera 1. února 1990, Veřejná bezpečnost byla na základě zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ze dne 21. června přeměněna od 15. července 1991 na Policii České republiky.

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

Protokolem o přemístění (delimitaci) archiválií ze dne 25. října 2016 čj. SOAP/010-0839/2016 byly do Státního okresního archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně delimitovány registraturní pomůcky pocházející z činnosti stanice SNB v Grafenriedu, a to z archivního souboru Fondy Veřejné bezpečnosti z bývalého kraje Plzeň (EL NAD 10133), jenž byl dosud v péči I. oddělení SOA v Plzni. Podle přílohy k protokolu o delimitaci oblastní archiv delimitoval v roce 2016 do okresního archivu 7 podacích protokolů a 7 indexů pocházejících z činnosti četnické stanice Grafenried. Při vymezování jednotlivých archivních fondů v SOkA Domažlice však byly archiválie určeny do archivního fondu Sbor národní bezpečnosti – stanice Grafenried, protože všechny pocházejí až z období po zániku četnických stanic. Archiválie označené v předávacím protokolu jako indexy byly definovány jako

repertáře a jeden index určen jako podací protokol. Toto rozčlenění delimitovaného materiálu proběhlo až v roce 2017, proto je přírůstek archivního fondu Sbor národní bezpečnosti – stanice Grafenried evidován pod číslem 67/2017 a uvádí 8 podacích protokolů a 6 repertářů.

Státní oblastní archiv v Plzni převzal archiválie k uložení do archivního souboru Fondy Veřejné bezpečnosti z bývalého kraje Plzeň ve dvou přejímkách, a sice 11. března 1960, č. přírůstku 17-20/1960, a 7. října 1961, č. přírůstku 7-42/1961.

Do delimitace registraturních pomůcek byl ve zdejším okresním archivu uložen pouze památník stanice. O něm není známo, kdy a od koho byl do archivu převzat.

Z písemností vzniklých z činnosti stanice SNB v Grafenriedu se dochoval památník stanice a registraturní pomůcky. Kromě výše uvedeného se jiné dokumenty stanice SNB v Grafenriedu nedochovaly.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Archivní fond Sbor národní bezpečnosti – stanice Grafenried obsahuje archiválie pocházející z let (1921) 1945–1948.

Před převzetím delimitovaného archivního materiálu do okresního archivu v roce 2016 zde byl uložen pouze památník stanice, a to v archivním fondu EL NAD 1533 evidovaném pod názvem Četnická stanice Grafenried. Tento archivní fond byl zpracován, v roce 2003 k němu vytvořila prozatímní inventární seznam Jana Štenglová, časový rozsah památníku a tím tedy i archivního fondu stanovila na období 1889–1945 (1948), protože památník se zmiňuje o událostech z těchto let. Vzhledem k tomu, že se archivní fond rozrostl o 14 registraturních pomůcek pocházejících z činnosti SNB a vzhledem k tomu, že i památník stanice byl veden, jak v období činnosti četnické stanice, tak činnosti stanice SNB, bylo rozhodnuto změnit název archivního fondu a zrušit archivní pomůcku č. 56 – prozatímní inventární seznam Četnická stanice Grafenried (čj. SOAP/010-0409/2017 ze dne 7. 6. 2017). Vzhledem k tomu, že památník byl založen roku 1921 na základě výnosu ministerstva vnitra ze dne 7. 1. 1921, bylo změněno i časové rozmezí archivního fondu.

Archivní fond tvoří jedna úřední kniha a registraturní pomůcky. Registraturní pomůcky se dělí na tajné podací protokoly, důvěrné podací protokoly a obyčejné podací protokoly. Podací protokoly jsou v jednotlivých řadách seřazeny chronologicky a po nejmladším podacím protokolu následují repertáře rovněž v chronologickém pořadí.

Po formální stránce je inventář zpracován podle metodického pokynu ředitele SOA v Plzni pro zpracování archiválií a tvorbu archivních pomůcek čj. SOAP/006–0767/2010 a jeho dodatku čj. SOAP/006–1300/2014 a dále podle metodického návodu č. 1/2013 odboru archivní správy a spisové služby ministerstva vnitra čj. MV–46913/AS–1/AS–2013.

Během pořádání nebyly vyřazeny žádné archiválie. Z pohledu úplnosti zachování archiválií je archivní fond označen jako torzovitý. Jazykem archiválií je čeština. Některé archiválie jsou fyzicky poškozené (utržené desky inv. č. 3 a 6).

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Archiválie inventarizovaného archivního fondu pocházejí z činnosti stanice SNB v Grafenriedu. Badateli vyhledávaným bude pravděpodobně památník stanice vedený v letech 1921–1948, který podle jednotného předtisku podává informace o příslušnících SNB pracujících na stanici a rovněž o její činnosti. Pisatel památníku se snažil zdokumentovat nejen činnost četnické stanice samé, ale obecně se zmiňuje o vývoji obce od středověku a zběžně i o historii četnictva. Další zápisy podrobněji zmiňují situaci ve třicátých letech

20. století a průběh prvních poválečných let a roli bezpečnostního sboru v nich. Vzhledem k okolnostem vzniku památníku je ovšem třeba zachovat kritický přístup k tomuto pramenu, obdobně jako k jiným pamětním knihám.

Dále se v archivním fondu dochovaly pouze registraturní pomůcky, jejichž výpovědní hodnota je limitována účelem, který jako takové plnily. Přesto však přibližují agendu, jíž stanice SNB v daném období vykonávala.

Pro hlubší poznání činnosti a působení stanice SNB je ovšem bezpodmínečně nutné prostudovat i další archivní materiál. Z archiválií uložených ve Státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně lze doporučit zejména archivní fond Okresní národní výbor Domažlice.

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Ve Státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně archivní fond Sbor národní bezpečnosti – stanice Grafenried uspořádala a archivní pomůcku zpracovala Mgr. Radka Kinkorová.

V Horšovském Týně dne 28. června 2019

Mgr. Radka Kinkorová

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

Státní okresní archiv Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, fond *Okresní národní výbor Horšovský Týn* (EL NAD 150).

Literatura

JANÁK, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2005.

KVAPILOVÁ, Iva. Přehled organizačního vývoje Sboru národní bezpečnosti v letech 1945–1950 se zaměřením na veřejně bezpečnostní (resp. pořádkovou a kriminální) složku. *Sborník AMV 1/2003*, s. 68–90.

KVAPILOVÁ, Iva. Organizační vývoj SNB v 50. letech se zaměřením na jeho veřejně bezpečnostní složku. *Sborník AMV 2/2004*, s. 9–69.

MACEK, Pavel – UHLÍŘ, Lubomír. *Dějiny policie a četnictva IV. : Československo (1945–1989)*. Praha : Police history, 2011.

Příloha: Seznam použitých zkratk

AMV	Archiv Ministerstva vnitra
AP	archivní pomůcka
AS	archivní správa
čj.	číslo jednací
čp.	číslo popisné
EL NAD	evidenční list Národního archivního dědictví
eid. jedn.	evidenční jednotka
inv. č.	inventární číslo
MV	ministerstvo vnitra
NB	Národní bezpečnost
ppr	podací protokol
rep	repertář
Sb.	Sbírka zákonů
SNB	Sbor národní bezpečnosti
SOAP	Státní oblastní archiv v Plzni
SOkA	státní okresní archiv
ukn	úřední kniha
VB	Veřejná bezpečnost

Inventární seznam

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn. č.
---------	-------	---------------	----------------

I. Knihy

1	Památník stanice	(1921)1945–1948	ukn 1
---	------------------	-----------------	-------

II. Spisový materiál

A. Registraturní pomůcky

Podací protokoly tajné

2	Podací protokol tajný 24. 8. 1945–22. 11. 1947; čj. 1/45–170/47	1945–1947	ppr 1
3	Repertář k podacímu protokolu tajnému	1945–1947	rep 1
4	Repertář k podacímu protokolu tajnému	1948	rep 2

Podací protokoly důvěrné

5	Podací protokol důvěrný 2. 6. 1945–22. 10. 1945; čj. 1/45–87/45	1945	ppr 2
6	Podací protokol důvěrný 22. 10. 1945–3. 8. 1946; čj. 88/45–250/46	1945–1946	ppr 3
7	Podací protokol důvěrný 3. 10. 1946–28. 11. 1948; čj. 321/46–223/48	1946–1948	ppr 4
8	Repertář k podacímu protokolu důvěrnému	1945–1946	rep 3
9	Repertář k podacímu protokolu důvěrnému (v repertářích inv. č. 8 a 9 se shodují pouze některá rejstříková hesla)	1945–1948	rep 4

Podací protokoly obyčejné

10	Podací protokol obyčejný 27. 5. 1945–11. 9. 1945; čj. 1/45–427/45	1945	ppr 5
11	Podací protokol obyčejný 1. 1. 1946–16. 8. 1947; čj. 1/46–900/47	1946–1947	ppr 6

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn. č.
12	Podací protokol obyčejný 16. 8. 1947–4. 4. 1948; čj. 901/47–470/48	1947–1948	ppr 7
13	Podací protokol obyčejný 4. 4. 1948–30. 11. 1948; čj. 471/48–1988/48	1948	ppr 8
14	Repertář k podacímu protokolu obyčejnému	1945–1946	rep 5
15	Repertář k podacímu protokolu obyčejnému	1947–1948	rep 6

Název archivní pomůcky:	Sbor národní bezpečnosti – stanice Grafenried
Značka archivního fondu:	SNB Grafenried
Časové rozmezí:	(1921) 1945–1948
Počet evidenčních jednotek:	15 (1 úřední kniha, 8 podacích protokolů, 6 repertářů)
Počet inventárních jednotek:	15
Rozsah v bm:	0,22
Stav ke dni:	28. 6. 2019
Zpracovatel archivního fondu:	Mgr. Radka Kinkorová
Zpracovatel archivní pomůcky:	Mgr. Radka Kinkorová
Počet stran:	12
Počet exemplářů:	4
Schválil:	Mgr. Radka Kinkorová dne 28. 6. 2019 čj. SOAP/10-343/2019